

ZENETANÍTÁS KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY IDEJÉN

Gondolatok a zenetanításról és a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programjáról

MUSIC EDUCATION IN TIMES OF CORONA

Some Considerations about Music Education and the Content-based Research Programme of the Hungarian Academy of Sciences*

Damien François Sagrillo

PhD, egyetemi tanár, prof. h. c., Université du Luxembourg, Faculté Sciences Humaines, Sociales et d'Éducation,
Département des Sciences Humaines, Luxembourg
damien.sagrillo@uni.lu

ÖSSZEFOGLALÁS

Ezt az esszét a koronavírus-válság csúcsideszakában írtam. A kényszerűen lakásába zárkózott emberek új élettapasztalatot nyernek. Alig vannak emberek az utcán. A külső hangtáj megváltozott, talán először tapasztaljuk meg, mit is jelent a csend. Senki sem tudhatja, hogyan végződik ez a krízis, de a sok negatív hatás között, amellyel az emberiségnek meg kell birkóznia, lesz egy pozitív is. A tudás átadására új lehetőségek és ajánlatok tárulnak a szemünk elé, és ez igaz a zenetanításra is.

ABSTRACT

This essay was written at a time when the coronavirus crisis was at its height. For many people being confined to their homes is a new experience in their lives. There is hardly anyone on the street. The soundscape outside changes, and we experience for the first time what silence means. No one knows how this crisis will end, but among all the negative consequences that humankind will have to face there will be a positive outcome too – it will sharpen the eyesight for new offers and opportunities in delivering knowledge, also for music education.

Kulcsszavak: Kodály zenepedagógiája, szolfézs, konstruktivista tervezés, online zenetanítás

Keywords: Kodály's music pedagogy, solfège, constructivist design, online music education

*Az angol nyelvű cikk letölthető a folyóirat online változatában.

Röviddel azelőtt, hogy az MTA elindította Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programját, egy magyar kollégával Kodály Zoltán zenepedagógiájáról és annak központi eleméről, a szolfézsról beszélgettem. Beszámolt a növekvő gondokról, amelyek a szolfézs Kodály elképzelése szerinti tanításában jelentkeznek. E problémákat nem lehet pusztán a szórakoztató elektronikai médiumok és eszközök növekvő elterjedésével magyarázni; a zenéről alkotott közfelfogás is alapvetően megváltoztatta a zenei közízlést, már jóval azelőtt, hogy az elektronikus szolgáltatások meghódították a világot. A Kodály-szolfézs hagyománya megköveteli a személyes zenélést. A szolfézs a relatív szolmizáció és a magyar népzenei hagyomány alapján fejleszti a muzikalitást. Ezt összehasonlíthatjuk a francia gyakorlattal, ahol a szolfézs kevésbé a muzikalitás, sokkal inkább a zenei műveltség fejlesztésének eszköze. Egyetértsünk-e tehát Marcel Landowski francia zeneszerzővel (mellesleg Charles de Gaulle időszakának zenei komisszárjával), aki azt mondta: „Il faut tuer le solfège qui tue la musique” (a szolfézszt meg kell ölni, mert különben a szolfézs öli meg a zenét) (Landowski, 1979, 61.)? Vagy differenciáltabb megközelítéssel úgy ítéljük, hogy a zenei oktatásnak szüksége van a szolfézsról? Antoine Hennion, francia szociológus állapította meg, hogy a (francia) gyerekek muzsikának azt tekintik, ami a szolfézs után jön (Hennion, 1988, 3.; vö. Patel, 2008). Ezt úgy kell értenünk, hogy a szolfézs francia gyakorlata önmagában zárt. Szemben ezzel, Kodály szerint a szolfézs a zenei tehetség fejlesztésének első lépése, következésképpen minden iskoláskorúnak lehetőséget kell adni zenetanulásra, az általános iskolában éppúgy, mint a zeneiskolákban.

Landowski nyilvánvalóan szélsőségesen elutasító felhívása a szolfézs megölésére egy dolgot nyilvánvalóvá tesz: A szolfézs tanításának helyzete Franciaországban és az ottani rendszert követő országokban eltér a magyarországitól. Előnye, hogy szilárd kottaolvasási készségeket nyújt, de hátránya, hogy a gyerekek többségét elbátortalanítja; ők lemondanak a zenetanulásról, életük hátralévő részére passzív zenefogyasztókká változnak át. Ebben a felfogásban a szolfézsoktatás elitista eszköz, amely elválasztja a tehetséges zeneolvasókat a kevésbé tehetségesektől, és ezzel utóbbiaknál ellehetetleníti a valódi muzikalitás kifejtését. Muzsikálást önmagáért alig tanítanak manapság. Mindkét hagyományban a zenefogyasztás lépett az aktív zenélés helyébe. Bátorítani szükséges a zenei kultúrában való aktív részvételt (amelynek része a differenciált zenehallgatás) és ahhoz kapcsolódva a zenei érzelm kifejezésre való képességet. Az érzelmi gazdagság életre keltése a zene és vele a zenei oktatás legfontosabb alapelvei közé tartozik. Persze, az adagolás lényeges. A túlzott érzelmi választhatás elfogultsághoz és szubjektívizmushoz vezet. Megakadályozza az elvonatkoztatást, és nem enged alternatívákat, márpedig biztosítani kell az alternatívák elérhetőségét. A zenei anyag objektív megítélésének képességét a tanulóknak aktív gyakorlatok révén kell elsajátítaniuk. Ehhez ismerniük kell a zenei formák és jelenségek sokoldalúságát. A játékos felfedezés és az improvizáció vezet el a zene mélyebb megértéséhez.

A magyarországi zenetanítás szakértői levonták a következtetéseket ezekből a körülményekből. Nem törődtek bele a helyzetbe, és a szükségből erényt csinálva támogatást szereztek a zeneoktatás perspektívát nyújtó átalakításához. Amennyiben a fatalista belenyugvást választották volna, akkor a Magyarországhoz és a magyar népzenehez kötődő híres zenepedagógia hagyománya teljes egészében, homokvárként omlott volna össze.

A Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programban részt vevő két kutatócsoport felismerte az azonnali cselekvés fontosságát. Elfogadták, hogy ezt a majdnem százéves tradíciót kritikai kérdéseknek és modernizációs kezdeményezéseknek kell alávetni. Mindkét program modellt épít annak a hagyománynak a fenntartására és továbbfejlesztésére, amelybe a projektek résztvevői beleszülettek. A Magyar Tudományos Akadémia *Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja* – legalábbis a zenepedagógiát illetően – nemzetközi vonatkozásban is egyedülálló mérföldkő. Ideális háttérter nyújt a kutatóknak a következő lehetőségek kihasználására:

1. új tanítási stratégiák kidolgozása;
2. e stratégiák működésének az iskolákban dolgozó tanárokkal együttműködő ellenőrzése;
3. a stratégiák korrekciója a tesztelés tapasztalatainak figyelembevételével;
4. következtetések megosztása nemzetközi fórumokon;
5. nemzetközi zenepedagógiát fejlesztő hálózat létrehozása a 2020-as évtized elejére.

A módszertani pedagógiai kutatásnak közvetlen hatása van az oktatás gyakorlataira. A tudományos megközelítés és a gyakorlati implementáció közötti távolság jóval rövidebb, mint egyéb kutatási modellek esetében.

A magyar kollégák tantárgy-pedagógiai projektjeikkel rávilágítottak a zenetanulás minden más iskolai tantárgytól eltérő sajátosságára: A zenetanulás még inkább konstruktivista tervekészítésen alapul, mint a matematika, a történelem, a nyelvek, a sportok, a vizuális kultúra stb. Utóbbiak iskolai tanításához minden előkészület nélkül hozzá lehet látni. Az aktív zenetanuláshoz zenei „írástudásra” van szükség, mondhatnánk azt is, hogy „hangjegyírástudásra”. Minthogy a tartalomhoz való hozzáférés időigényes, a zenepedagógia sokarcú. Miközben a zeneiskolákban a tanulás gyakran egyetlen hangszerre koncentrálódik (a mélyebb képzést a jövőendő professzionális zenészek az egyetemen kapják meg), az általános iskolák zenetanításának a következőkre kell (illetve kellene) figyelemmel lenni:

- zenéhez kapcsolódó ismeretek (zenetörténet, műfajok ismerete, zeneszerzők életrajzai, stíluskorszakok);
- zenehallgatás és zeneértés a klasszikusoktól a rock-/popzenéig;
- többfajta lehetőség az éneklésre és hangszeres zenélésre; ez történhet osztálykeretben vagy egyénileg, számítógépes segítséggel (például, ha nem hagyhatják el otthonukat a diákok); vagy

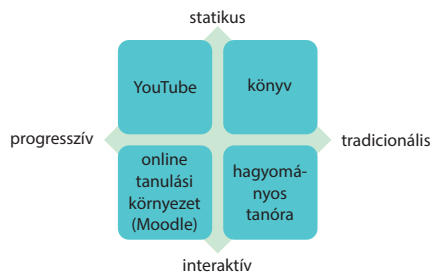
- társasági együttlét egy kórus vagy egy hangszeres csoport tagjaként;
- a zeneoktatás tantárgyakon túllépő kombinálása más diszciplínákkal, mint például a vizuális művészetekkel (festés és zenélés társítása);
- tánc és szabad mozgás; és végül
- kreativitásra bátorítás.

A zeneoktatás mindent behálóz. Nagyobb ráfordítást, tehát például több időt és pénzt igényel. Több tudást, többféle módszert nyújt. Mivel a hangszeres oktatás személyre szabott, így drága is. Az viszont biztos, hogy a zenei oktatás egész életre szól, és nagyon hatékony. Nagyon sok tanulmány foglalkozott a zenének a kognitív folyamatokra gyakorolt jótékony hatásával is (Patel, 2008).

A két magyar kutatócsoport egyike töretlenül a magyar népdalokra építi zeneoktatási stratégiáját. Játékos hátteret kínálva és a modern adattárolási eszközök nyújtotta lehetőségeket kihasználva érik el a tanulóknál a zenei nyelv egyéni kifejeződésű, öntudatlan befogadását. A játékos applikációk használata nem feltétlenül igényli a didaktikus beavatkozást. Viszont szükség van rá a játékos otthoni tanulás iniciálásában és az internet növekvő vonzerejű kommunikációs eszközeivel történő kölcsönhatás irányításában. A csoport által kínált *online* kurzusok a következőképpen jellemezhetők:

- alkalmazhatók kezdőktől a haladó szintű diákokig;
- a foglalkozások az énektől és a zongorától a didgeridoo-ig és a djembéig terjednek;
- valamint töredékektől a néhány perces tanegységeken át a hosszú tanítási epizódokig terjed a műfajuk.

Az online zenetanulás ötlete nem új. Matti Ruippo már 2003-ban releváns cikket közölt a zeneközvetítés ezen útjáról (Ruippo, 2003). Megkülönböztette a szinkron (azaz azonnali hozzáférést biztosító) és az aszinkron folyamatokat, ahol a tartalmakat a felhasználáshoz elő kell készíteni. Mindkét használat történhet interaktívan vagy egyszeri alkalommal. Ezt a következő modellel ábrázolhatjuk, ahol a tanulási dimenzióban szembeállítják a statikus és az interaktív, illetve a progresszív és a tradicionális megközelítést.

Sajnos, az ajánlatok ritkán teljesek. A YouTube-videók gyakran adnak ötleteket, de soha nem javasolnak teljes megoldást. Ezért az internetes vagy YouTube-ot használó zenetanulás csak kiegészítés lehet, helyettesítésre alkalmatlan. E dokumentumok többségében nincs sem tanári kapcsolat, sem ellenőrzés. Sok internetes adatbázisból pusztán dokumentumok tölthetők le, de nincs hagyományos tanári oktatás.

A mai gyors internet online hangszeres kurzusok szervezését is lehetővé teszi. Nagyon rugalmas tanár-diák kommunikációra adnak lehetőséget. Az internet és a YouTube zenei oktatási kínálata időkorlát nélküli ajánlatot tartalmaz, ami fontos a felfedezésalapú tanuláshoz. Ez gyakran azért sikertelen, mert kevés a ráfordítható idő és a hagyományos tanulmányi környezetben a tanmenetek nagyon merevek. A webes pedagógiai beavatkozásnak nincs földrajzi megkötöttsége. A diák egy távoli kontinensen is elérheti tanárát. Végül pedig, az internet és a YouTube dinamikus konstruktivista megközelítésre ad lehetőséget a zenetanulásban, míg a hagyományos módszerek tanárközpontú oktatási modellt tételeznek fel. Ezek az új oktatási eszközök a társadalmi távolságtartástól és egyéb technikai nehézségektől függetlenül fejlődni fognak a jövőben is, átalakítva és kiegészítve a hagyományos zenetanulást.

IRODALOM

- Hennion, A. (1988): *Comment la musique vient aux enfants*. Paris: Anthropos
 Landowski, M. (1979): *Batailles pour la musique*. Paris: Seuil
 Patel, A. D. (2008): *Music Language and the Brain*. New York: Oxford University Press
 Ruippo, M. (2003): *Music Education Online*. Sibelius Academy, https://www.academia.edu/638538/Music_Education_Online?auto=download